

БЪЛГАРСКА АКАДЕМИЯ НА НАУКИТЕ
ИНСТИТУТ ЗА ИЗСЛЕДВАНЕ НА ОБЩЕСТВАТА И ЗНАНИЕТО

СТ А Н О В И Щ Е

От доцент д-р по социология Божидар Сашков Ивков
ИИОЗ при БАН, секция „Публични политики и социални промени“

за дисертационния труд на доц. д-р Анна Иванова Мантарова на тема:
„ЕКОЛОГИЧНИ РИСКОВЕ В ТРАНСФОРМИРАЩОТО СЕ
ОБЩЕСТВО“

за присъждане на образователно-научна степен „доктор на науките“
по научна специалност 05.11.01 Социология от професионално
направление 3.1. „Социология, антропология и науки за културата“

1. Обща информация за дисертационния труд

Доц. д-р Анна Мантарова работи в секция „Социален контрол, отклонения и конфликти “ в ИИОЗ при БАН. От 1986 г. е доктор по социология, а от 2001 година е доцент. Има богат изследователски и преподавателски опит – чете лекции в български Университети от 1996 година. Общо доц. д-р Мантарова (по нейни данни) има публикувани над 40 статии и студии, от които 13 на руски и английски в чуждестранни издания. По темата на дисертацията има 16 публикации, 5 от които са в чужбина. Доц. д-р Мантарова е редактор и съставител на 9 научни сборника. Участвала в със свои доклади в над 20 международни и национални научни форуми. Същевременно е участник в над 20 научни проекта и програми, като на 6 от тях е ръководител.

Дисертацията се състои от увод, изложение в три глави, заключение и литература в общ обем от 361 страници. Представени са 39 таблици и

43 фигури. В използваните литературни източници са посочени 199 заглавия, от които 90 на български и руски езици, 79 на английски език, 13 документа и 17 интернет източника.

Авторефератът отразява точно и адекватно съдържанието на дисертационния труд и е добра основа и източник на знание за екологичните рискове в трансформиращите се общества.

2. Съдържателен анализ на научните постижения и на научните приноси кандидата

В дисертационния труд се анализират състоянието и динамиката на екологичните рискове в контекста на социалната макротрансформация и са открити основните детерминационни връзки и зависимости, както и тяхната динамика и ефекти. Това е изключително важен проблем, защото производството на екологични рискове, на екологично замърсяване на всички подсистеми, компоненти и елементи на системата природа, засяга не само живота на обществото и хората днес, но вече има своите проекции в бъдещето и бъдещите поколения. От тази гледна точка темата на дисертацията е изключително актуална и важна.

В първа глава доц. Мантарова прави много добър, широкообхватен, анализ на теориите и концепциите в сферата на екологичните рискове. Тя акцентира върху социология на риска и концепцията за дълбоката екология, с нейните холистични интерпретации и конкретни подходи. В анализа умело са „втъкани“ въпросите и идеите на концепцията за устойчиво развитие. Особено впечатлява предложението от авторката разгърнат модел за анализ на екологичните рискове в трансформиращото се българско общество. Струва ми се, че този модел може да бъде използван във всяко общество. Освен този модел, едно от най-важните и значими постижения на доц. Мантарова е анализът на неравенствата, „като специален тематичен акцент в проблематиката за екологичните рискове“. Тя отдиференцира няколко типа неравенства: (а) неравенства във връзка с генерирането на екологични рискове; (б) неравенства във връзка с консумирането на вредите (загубите) и ползите (печалбите) от рисковете; (в) неравенства

във възможностите за реакция на рисковете; (г) неравенства, определящи възможностите за осмисляне и оценка на екологичните рискове. Всички те са анализирани и през призмата на ролята на политиките и политическите елити в процеса на създаване и разпределение на рисковете.

Във втора глава се анализира самата макротрансформация като социокултурен контекст на екологичните рискове. Подобен подход е изключително евристичен и кореспондира с възприетите от авторката теоретични основи на анализа. Нещо повече, това ѝ позволява да задълбочи и разшири анализа и да доразвие редица схващания и идеи в тази сфера, защото анализът „на процесите на трансформация в основните области на обществения живот и на установилите се социални реалности очертава средата, в която се генерират, възприемат, осмислят, оценяват и отреагират екологичните рискове”.

Втора глава представлява една широка и подробна панорама на социално-икономическото и политическо развитие на страната след 1989-1990 г. и създаването и разпределението на екологичните рискове в резултат на протичащите трансформации. Особено ценен е анализът на политиките – придобили конкретен израз в съответните правни норми – и последиците от тях за възникването и влиянието на екологичните рискове. Дори може да се наблюдава известен кумулативен негативен ефект, който задълбочава неравенствата при производството и разпределението на рисковете.

Анализиран е и упадъкът на „постматериалните ценности” за сметка на материалните и негативните последици от това за екологията и отношението към екологичните рискове.

В трета глава – на основата на солидна база данни, изградена от няколко емпирични социологически изследвания, в които пряк участник е и доц. Мантарова, са анализирани детайлно състоянието и динамиката на екологичните рискове, тяхната субективна оценка, реакциите спрямо тях и др.

Струва ми се особено важно, че авторката е успяла да изгради и система от индикатори за измерване на екологичната култура, което има голямо практико-приложно значение.

Приносните моменти в дисертацията са отразени адекватно и отразяват реалните теоретични и практико-приложни научни приноси.

3. Отражение на научните публикации на кандидата в нашата и чуждестранната литература

Дисертантката посочва 7 цитирания, две от които от чужди автори. Може да се приеме, че отражението на научните ѝ публикации в нашата и чуждестранната литература е сравнително добро.

4. Критични бележки

Трудът е хомогенен и всички тези и идеи авторката е успяла да докаже достатъчно аргументирано, логически последователно и цялостно. Нямам критични бележки, още повече, че доц. Мантарова творчески е отразила всички препоръки по време на предварителните обсъждания на работата ѝ. Позволявам си да препоръчам на доц Мантарова в бъдещата ѝ изследователска работа да разшири търсенията си по посока на ролята на екологичните рискове и проблеми за процеса на непрекъснатото увеличаване на относителния дял на инвалидността в съвременните общества.

5. Лични впечатления на рецензента за кандидата

Познавам доц. д-р Анна Мантарова от постъпването ми на работа в Института по социология през ноември 2004 г.. Освен богата осведоменост и задълбочени знания по темата и други научни области, доц. Мантарова винаги е изключително „отворена“ към мненията на колегите, творчески и аналитично пресъздава тези мнения в дисертацията. Поради изключителната значимост на разглежданите проблеми препоръчвам на колежката да обработи допълнително и да доразвие някои тези от дисертацията си и да я

публикува. Така знанието, съдържащо се в нея, ще стане достъпно за по-широк кръг читатели.

6. Мотивирано и ясно формулирано заключение.

На основата на представената дисертация, както и на казаното по-горе, напълно убедено препоръчвам на уважаемите членове на научното жури да гласуват за присъждане на научната и образователна степен „доктор на науките“ по научна специалност 05.11.01 Социология от професионално направление 3.1. „Социология, антропология и науки за културата“ на доц. д-р Анна Иванва Мантарова.

доц. д-р Божидар С. Ивков: